

26 april 1968

Goedenavond, vrienden.

Wij zijn niet alwetend of onfeilbaar. Denk dus zelf na. Vandaag wil ik een meer actueel onderwerp met u bespreken:

DE STUDENTEN EN HET GEZAG

Overal op de wereld zijn de studenten in oproer. Het waarom weet eigenlijk niemand precies. Zelf geven zij 1001 redenen voor hun optreden, maar bij nadere beschouwing blijken die vaak weinig steekhoudend. De grote vraag is dan ook: hoe ligt de zaak nu eigenlijk bij die studenten en hoe staat het er nu eigenlijk voor bij het gezag?

In de eerste plaats kunnen wij dan constateren dat er bij vele jongeren op het ogenblik een vervreemding van de tot nu toe geldende maatschappelijke waarden aan de gang is. Bij de studenten valt op dat zij zich meer en meer als arbeiders gaan beschouwen. Zij redeneren: ik werk hard, later zal de gemeenschap van mijn studies de vruchten plukken - daarbij vergetende dat de academicus in het westen dit zelf meestal in veel ruimere mate doet - en stelt dat daarom de maatschappij verplicht is deze student alle mogelijkheden te geven die hij zich voor zijn leven en studie wenst. Hierbij ontstaan als vanzelf strijdpunten. De student stelt zijn eigen wensen in de gemeenschap met hoogste voorrang voorop en wenst hogere en meer studiebeurzen, betere woonruimten, betere studiegelegenheden enzovoort enzovoort. Bovenal wenst hij echter reeds nu, tijdens zijn studies, aanzien te genieten en een in verhouding grotere invloed uit te oefenen op de gemeenschap waarin hij leeft. U kunt daarover denken zoals u wilt. Overigens is het een feit dat de studenten voornamelijk ageren tegen toestanden en feiten waartegen ook vele volwassenen hun bezwaren hebben.

Een protest tegen de Vietnampolitiek komt in vele landen dan ook voornamelijk voort uit de studentenwereld, met daarnaast natuurlijk in dit geval vele linkse groepen. Hun protest heeft overigens volgens mij zeker inhoud en zin: genocide, uit welk ideaal men ook daartoe over gaat, is nu eenmaal onaanvaardbaar vanuit het moderne humanitaire oogpunt en een voortzetting van de strijd in dit land op de tot nu toe gangbare wijze zou daarop onvermijdelijk uitlopen. Daarnaast blijken de studenten zich veelal te verzetten tegen de behoudzucht van de ouderen en vooral zoals deze in de meest rechtse groepen tot uiting komt. Denk hierbij eens aan het optreden tegen het Springerconcern in Duitsland. Men heeft dit concern grote moeilijkheden en schade berokkend, omdat men in publicaties van deze groep de bron ziet van het verzet en overheidsop treden tegen de studentenbeweging en in het bijzonder tegen het meer sociaal en vrijdenkende deel daarvan. Deze en dergelijke geruchtmakende feiten doen enkele vragen rijzen.

De eerste vraag luidt dan: waarom zijn het juist de studenten, die zich werpen op deze straatdemonstraties, welke vaak gepaard gaan met gewelddadigheden en baldadigheden, die tot geweld voeren? Bij het antwoord moeten wij dan in de eerste plaats ons realiseren dat de studenten een minderheidsgroep vormen, die vaak op geen enkele andere wijze haar stem in de gemeenschap voor een ieder hoorbaar kan maken. Verder kan men stellen dat de studenten een gemeenschap op zichzelf plegen te vormen en van de normale maatschappelijke verhoudingen en de algemeen geldende strijd om het bestaan vervreemd zijn. Zij leven in een soort intellectuele enclave binnen de gemeenschap, die soms zelfs aan een soort ghetto doet denken - zij het niet in Nederland - waarin zij begrip en vaak hulp en medewerking krijgen van een deel van hun docenten, die eveneens als academici van de maatschappelijke werkelijkheid verwijderd leven en een geheel ander inzicht hebben in waarden en het belang daarvan dan de doorsnee mens in de maatschappij. De studentengemeenschap is dan ook niet in staat het

dagelijkse leven op de gangbare wijze te bezien, te beleven en zich daarin te doen gelden. Gelijktijdig hebben zij echter een grote behoefte zich te doen gelden. Deze behoefte bestaat reeds bij elke jongere mens, zodat zeker een jongere mens, die in eigen groep op grond van zijn studies een zekere status meent te bezitten, geneigd is te eisen dat men naar hem luistert.

Daar de student echter over zeer weinig algemeen aanvaarde en voor de algemeenheid toegankelijke middelen bezit om zijn denkwijzen te doen kennen, zal het straatprotest en het protest tegen de gemeenschap in haar huidige vorm haast de enige vorm zijn om aan zijn behoefte zich te laten horen en te doen gelden in de maatschappij tegemoet te komen. Daar men ook resultaten wil zien van zijn ingrijpen, volgt men een zekere prikkelpolitiek, die vaak tot een soort chantage verwordt. Zelf voelen zij dit natuurlijk niet zo. Maar feitelijk is de aantasting van bezittingen van bijvoorbeeld het Springerconcern, evenals het bezetten van universiteiten, het belegeren en aanvallen van bijvoorbeeld Amerikaanse hospitalen, leeszaal, legaties, waarbij men veel schade tracht aan te richten, omdat men zijn zin niet krijgt, een soort afpersingsmethode. Het komt er immers op neer dat men in feite zegt: zolang men niet doet, zoals wij wensen, zullen wij alles kapot maken, saboteren en venietigen, wat wij maar kunnen. Vergeet niet dat daarbij dergelijke "demonstraties" vaak te voren worden aangekondigd met als voorbehoud dat men er van af zal zien zodra men zijn zin heeft gekregen. In een melodrama gaat dat via een briefje, waarop staat: leg zoveel losgeld onder de oude wilg, anders zullen wij u doden.

Laat ons hierbij voorop stellen dat de meeste jongeren niet eens goed begrijpen, wat zij in feite doen. Jongeren zijn nu eenmaal rechtlijniger in hun denken en handelen dan de ouderen, zien aan details en andere mogelijkheden vaak voorbij, bezitten in veel mindere mate dan ouderen een vast geloof waarop zij zich kunnen baseren en zien alles in zwart-wit zonder enige tussentrap. Bovendien blijken door alle tijden heen de jongeren aangetrokken te worden door een soort avontuurlijke mystiek, die in deze tijd volgens de geldende mode humanistische, socialistische tendensen vertoont. Het is mijn inziens duidelijk dat een groot deel van het verzet en geweld bij jongeren voortkomt uit een geïsoleerd zijn van de werkelijke zorgen en mogelijkheden in de wereld, daarmee bedoel ik niet te zeggen dat studenten en jongeren het nu werkelijk altijd zo goed hebben en het zo breed hebben. Ik wil hiermede eerder aangeven dat zij te ver verwijderd plegen te staan van de in de maatschappij voor de ouderen nog steeds boven alles geldende noodzaak tot werkelijk presteren. Hierdoor hebben zij een geheel ander denkbeeld van hun rechten en mogelijkheden en plichten, dan de ouderen.

De tweede vraag moet dan luiden: waarom reageert het gezag op dergelijke, vaak in wezen nog onschuldige protesten, zo eigenaardig? Gezag is, al zal men dit gemeenlijk liever vergeten, een instelling, een reeks van instanties, die steeds weer trachten de oude verhoudingen te handhaven. Een werkelijke vernieuwing kunt u dan ook nooit vanuit het gezag verwachten. Het gezag zal zich ten hoogste - en dan nog aarzelend en traag - enigzinds aanpassen bij datgene, wat de menigte verlangt. Zelfs dan komt men daaraan niet werkelijk tegemoet, maar gebruikt men allerhande misleidende manoeuvres en foefjes, om toch vooral de baas te blijven en overal de touwtjes in handen te kunnen houden. Degenen die gezag uitoefenen, beschouwen zich altijd weer - ook dit mag men niet over het hoofd zien - als de representanten van de maatschappij. Maar de gezagsdrager leeft in een geheel eigen wereld, vaak compleet met een eigen taal, een eigen wijze van redeneren en denken, waardoor het gezag als geheel vaak van volk en mensen geïsoleerd leeft.

De drager van gezag, of hij nu politiemans of agent is, gaat altijd weer uit van het standpunt: wij weten het beter, wij zijn degenen die aansprakelijk zijn, dus moet men onze bevelen zonder meer opvolgen. Tegenover non-conformistische groepen als studerten, resulteert deze houding vaak in een minder tactisch optreden, waarbij de eigen sympathieën van de gezagsdrager bovendien vaak een soort van onrechtvaardigheid in benadering schept. Zelfs daar, waar men met geduld en argumenten iets zou kunnen bereiken, grijpt men maar al te snel naar gummiknuppels, waterkanonnen enzovoort, vooral, wanneer men zich in een argument niet de sterkste voelt. Pas wanneer blijkt dat de wapens niet in staat zijn zonder groot opzien en vele anderen tot tegenstand prikkelende gebeurtenissen de wil van het gezag door te zetten, grijpt

men - maar vaak is het dan te laat - naar toezeggingen en argumenten. Men meent, met een dergelijke tegemoetkomendheid het recht opeens weer geheel aan eigen zijde te hebben en vergeet maar liever dat er veel is gebeurd, waardoor de tegenpartij verbitterd is geworden. Zowel bij de gezagsdrager als bij de studenten zien wij een vorm van isolement van de werkelijkheid. Zij vormen als het ware twee splintergroepen in een maatschappij, die ondanks deze groepen goed kan functioneren. Beiden hebben een overdreven opvatting van eigen belangrijkheid, beiden worden gedreven door een zekere mystiek ten aanzien van eigen verplichting en rechten tegenover de mensheid. Botsingen zijn dan ook haast onvermijdelijk.

Gezien vanuit de geest zijn interessante, ook geestelijke waarden omvattende verschijnselen waar te nemen. Ik wijs u er op dat het deelnemen van studenten aan rellen of zelfs het veroorzaken daarvan niets nieuw is. De meesten van u weten niet dat de moord op de Witten op 't Groene Zoodje hier in den Haag, als gevolg waarvan beide staatslieden aan een wipgalg om het leven werden gebracht, het resultaat was van een ontwikkeling, die voor een zeer groot deel mede werd gedragen en gestimuleerd door studenten uit Leiden en Utrecht. Deze jongelieden hadden bij de "terechtstelling" in feite niets te maken, maar waren in grote getale naar de residentie gereisd, om daar de boel eens extra op stelten te zetten. Het zogenaamde belastingoproer in Amsterdam werd grotendeels door studenten en jongeren veroorzaakt. Zij gaven de aanleiding tot de aanvallen op de huizen en personen van belastinggaarders. Men kan dus moeilijk zeggen dat het optreden van studenten als gangmakers bij rellen van politiek karakter zelfs in Nederland niet nieuw is. Alleen was men vroeger bereid het isolement van de student in de maatschappij te erkennen. De student van die dagen werd dan wel niet in een soort ghetto gedreven, maar zijn universiteit vormde voor hem een soort burcht, van waaruit hij als een soort roofridder vrijelijk in de maatschappij uit kon trekken, zonder zich aan haar regels te storen. Het gevolg van dit alles was een afzonderlijke studentementaliteit, een soort van studenten mystiek, die tot in deze dagen nog doorklinkt.

Er zijn zelfs nu nog studenten gezelligheidsverenigingen, die kennelijk vreemde opvattingen hebben omtrent hetgeen een student in deze maatschappij wel en niet mag doen. Deze fraterniteiten trekken zich weinig of niets aan van de reacties en denkwijzen van de wereld buiten de studentengemeenschap. Vaak speelt daarbij ook een zekere machtswellust een rol, een zelfbevestiging, die zich vooral in de verhouding van de ouderen tot de groenen pleegt te uiten. Op het ogenblik tracht men dergelijke verschijnselen te beperken: de maatschappij aanvaardt het isolement van de student in dit opzicht niet meer en is meer of meer met haar waarden en denkwijzen binnengedrongen en bemoeit zich dan ook in toenemende mate met hetgeen de studenten in eigen gezelschap menen te moeten en mogen doen. De studenten zijn echter lang niet altijd geneigd dit alles nu maar zonder meer te aanvaarden.

Hierbij speelt het feit een grote rol dat de student van vroeger iemand placht te zijn, "die het kon doen". In deze dagen kan de student het vaak niet zelf doen en betekent dit, zelfs wanneer zijn vader in staat is alle kosten te dragen dat er meer en meer de neiging bestaat zoveel mogelijk van de kosten en verplichtingen op de gemeenschap af te schuiven. Het gevolg hiervan is dat de student zich meer en meer in een afhankelijke verhouding weet tegenover een maatschappij, die hij gelijktijdig enigzinds pleegt te verachten. Dit schept een gevoeligheid, die vaak een minderwaardigheidscomplex nabij komt. Vroeger voelde de student zich vrij. Nu voelt hij zich meer en meer belast door de maatschappij en haar eisen, wat met zich brengt dat hij als een soort wraak zich meer en meer met de aspecten van die maatschappij wil bemoeien. Het gezag wordt in feite een gevreesde en gehate vaderfiguur. Het is dan ook geen wonder dat, gezien deze - meestal onbewuste - reactie op de maatschappij, juist bij tendensen die drift en gewelddadigheid bevorderen, vanuit de studentenwereld steeds meer demonstraties met een steeds feller en gewelddadiger karakter ontstaan.

Daarbij zoeken de studenten voor zichzelf macht en gezag. Denk niet dat zij alleen maar tegen het onrecht in de wereld willen demonstreren. In de meeste gevallen streven de studenten als groep en ook persoonlijk iets meer concreets na. Zij zoeken macht, zoeken zeggingschap in de maatschappij te verwerven. De wijze, waarop zij dit bereiken, blijkt voor hen vaak van minder belang te zijn. Let wel, in Nederland is dit misschien minder nadrukkelijk het geval dan in andere

landen. In de wereld van de gezagsdragers blijkt een soortgelijke neiging om eigen belangrijkheid en zeggingschap te bewijzen en uit te breiden voor te komen. De meesten onder u realiseren zich niet werkelijk, hoe groot het aantal dictaturen wel is op de wereld. In Europa kennen wij ten minste vier direct persoonlijke dictaturen, terwijl daarnaast ten minste zeven landen als twijfelgevallen of groepsdictaturen kunnen worden aangeduid. In Afrika blijkt meer dan de helft van de daar bestaande staten dictatoriaal te worden geregeerd, waarbij meestal de macht over werd genomen of wordt overgenomen door mensen die uit de groep van machtshandhavers voortkomen; de meeste dictators stammen uit leger of politie. Ook in Azië blijkt de invloed van het leger in regeringen en bij de handhaving van gezag van vaak beslissende aard te zijn. In vele andere staten zien wij hoe de bureaucratie in feite het stuur in handen neemt en alle invloeden, die van een werkelijke democratie blijf zouden kunnen geven, meer en meer trachten uit te schakelen. Men spreekt in die landen van democratie, maar kan dit alleen doen door aan het woord een geheel nieuwe inhoud te geven. Wat niet moeilijk is. Er zijn op de wereld op het ogenblik, indien wij afgaan op het woordgebruik in de verschillende landen, ten minste 150 verschillende betekenissen voor dit woord te geven.

Kleine, in feite vaak van de gemeenschap geïsoleerd levende en denkende groepen doen overal een greep naar de macht. Dit verschijnsel wordt in deze dagen in niet geringe mate gestimuleerd door de kosmische tendensen. Een dergelijke greep naar de macht voert in toenemende mate tot irrationaliteit, zeker wanneer wij te maken hebben met de zogenaamde rode en witte invloeden: factoren die de mens als het ware dwingen met zijn hele persoonlijkheid zich te uiten en hem er toe brengen scherp in te gaan op alles wat hij juist en onjuist acht. In de politiek betekent dit dat er in feite alleen nog plaats is voor het extreme, voor links en rechts in uitersten. Dit op zich betekent reeds dat de strijd allen die geen extreem standpunt willen of kunnen innemen tot slachtoffers dreigt te maken.

Willen wij daarnaast ingaan op de vreemde vormen van mystiek, die bij studenten, gezagsdragers en andere in wezen extreem reagerende groepen bestaat, zo valt ons allereerst op dat men hierbij zeer grote betekenis schijnt te hechten aan een soort fetisjisme en gebruik maakt van een soort woordmagie. Fetisjisme, de vlag, een lintje, maar ook bijvoorbeeld de doodsrunen worden als symbool gebruikt waarmede men eigen macht en eigen verbondenheid met iets groters - dat men in feite nooit geheel redelijk kan omschrijven - weer te geven. Er worden steeds weer bepaalde symbolen gebruikt en dezen schijnen de illusie te geven dat men hierdoor boven de menigte, boven de grote massa uitsteekt en qua vermogen en gezag de meerdere is van anderen. Ook uniformen maken vaak deel uit van dergelijke fetisjistische denkbeelden.

Woordmagie? Steeds weer ontdekken wij dat men woorden gebruikt en begrippen hanteert die zeer vaag zijn en vaak op zich zelf tegenstrijdigheden schijnen te bevatten, of zelfs in wezen geheel niets betekenen. Vaak vervangt men bekende woorden door andere, om daaraan een geheel nieuwe en bijzondere nadruk te geven. Een van die schijnbaar magische woorden is op het ogenblik "de regio" zoals enige tijd geleden, "noodzaak tot centralisatie" en "diversificatie" termen waren waardoor men kennelijk meende de normale te vervangen woordbetekenis een diepere en meer gezag biedende inhoud te geven. In zeer vele gevallen schijnt men aan het gebruik van dergelijke woorden een bijzonder gezag te mogen ontlenuen. In andere gevallen zijn de woorden in feite zinloos, ofschoon zij associaties plegen op te roepen. Dan gelden deze woorden als verklaring, waar deze redelijk niet zonder meer te geven is. "Staatsgeheim", "staatsbelang" en dergelijke blijken tot magische formules geworden te zijn, die alle kritiek moeten doen verstommen en alle redelijk denken onmiddellijk stop moeten zetten. Hierdoor meent men meer te kunnen bereiken dan anders mogelijk zou zijn en aan zijn daden en woorden en geheel nieuwe en meer omvattende inhoud te kunnen geven. Wat eveneens de eigenschappen zijn die men aan de zuiver magische formules pleegt toe te kennen.

Vele leuzen worden op soortgelijke wijze gehanteerd. Denk eens aan de term: "de rechten van de arbeider". Deze heeft alleen zin wanneer zij nader wordt omschreven. Een nauwkeurige omschrijving van dergelijke woorden pleegt men echter zoveel mogelijk te vermijden. Want wat zijn deze "rechten van de arbeider" in feite? Het recht te mogen werken? Beloning naar prestatie?

Dit is aanvaardbaar. Maar wij treffen deze leuze eveneens aan wanneer, en mijn inziens zonder dat dit redelijk aanvaardbaar kan worden gemaakt, men bijvoorbeeld invloed in bedrijven of zelfs een directe regeringsinvloed voor zich opeist. Zelfs tracht men zich met deze leuze te onttrekken aan bepaalde voor anderen in de gemeenschap geldende verplichtingen. Kortom, zelfs voor degenen, die dergelijke leuzen gebruiken, zijn zij in betekenis steeds meer vervaagd en zijn zij in wezen tot een machtsformule geworden.

In vele gevallen doet men een beroep op dingen, die op de wijze waarop men deze schijnt aan te roepen, niet eens bestaan. Dan treffen wij leuzen aan als "voor koningin en vaderland!" Er is natuurlijk een koningin. Maar is deze werkelijk belangrijker dan alle andere mensen wanneer men haar functie als symbool terzijde stelt? Er is werkelijk een vaderland. Maar wordt dit bepaald door taal en ligging, of is het als gemeenschap iets wat alle offers rechtvaardigt? Gaat men de werkelijke waarde na, dan blijkt het beroep op de koningin in de meeste gevallen een beroep te zijn op de - veronderstelde - horigheid van de mens aan een bepaald gezag, terwijl de term "taalgebied" verplichtingen op wil leggen - ongeacht eigen rechten - omdat men nu eenmaal deel uitmaakt van een bepaald staatkundig geheel. Toch maakt een dergelijke kreet vele emoties los en kan voor velen de aanleiding zijn tot handelingen die allesbehalve logisch zijn. Ook anderen dan de wettige regering hebben daarvan gebruik gemaakt. Het is nog niet zo lang geleden dat men "volk en vaderland" als leuze kon horen. Typerend is bij dit alles dat dergelijke leuzen vaak de rechtvaardiging schijnen te moeten vormen wanneer men zichzelf en anderen nodeloos in moeilijkheden of gevaar heeft gebracht. De leuze is vaak een camouflage voor bijvoorbeeld economische belangen waarvoor niemand bereid zou zijn te strijden.

Kortom, dergelijke leuzen hebben weinig of niets uit te staan met de werkelijkheid. Zij drukken zelfs geen gezagsuitoefening uit, maar zijn de vaak zeer vage rechtvaardiging voor hetgeen de machtszoekers en -hebbers doen. In vele gevallen doet men met dergelijke leuzen bovendien een beroep op de kritiekloze volgzaamheid van anderen via de emoties. Men beroept zich via dergelijke leuzen op het in feite niet kenbare, omdat men met het gekende alleen zijn doel niet kan bereiken. Bij de gezagsdragers treffen wij deze leuzen steeds weer aan. Een soldaat of politiemans zal bijvoorbeeld te horen krijgen dat het noodzakelijk is landgenoten af te rossen en desnoods te doden omdat dit noodzakelijk is voor "het welzijn van het vaderland", de handhaving van de grondwet etcetra. Vraagt men zich af, of de gestelde noodzaak ook feitelijk aanwezig is, dan blijkt dit veelal niet het geval te zijn, tenzij vanuit het standpunt van een in verhouding kleine groep. Het gaat er in wezen niet om de grondwet of het vaderland van de ondergang te redden, maar om bestaande verhoudingen en relaties te continueren. Eens hadden de kruisvaarders een soortgelijke leuze: "God wil het, voor God en het Kruis". Leuzen die gezien de feiten geen werkelijke betekenis hadden en daarom eerder als een soort toverspreuk werden gehanteerd.

De studenten doen dergelijke dingen. Vele studenten eisen de aanvaarding van hun toch meestal wel zeer eenzijdige redeneringen als de enig juiste. Om dit te rechtvaardigen beroept de student zich dan op zijn "maatschappelijke bewogenheid". Dit betekent niets meer of minder, dan dat hij zich bemoeien wil met dingen, die hem in feite niets aangaan, met zaken, waarover hij niet eens een werkelijk onpartijdig en gefundeerd oordeel heeft kunnen vormen. Want wie kan ons zeggen, wat maatschappelijke bewogenheid nu precies en werkelijk inhoudt? Niemand kan het u duidelijk uitleggen. Met deze leuze wil men anderen duidelijk maken dat men door alles, wat er zich in de maatschappij afspeelt, bewogen wordt en daaraan het recht tot ingrijpen en het doorzetten van eigen wil ontleent. In deze wereld treffen wij leuzen, die even onredelijk zijn als vele reclameleuzen, leuzen die een beroep doen op allerhande gevoelens, maar in een meer concrete zin niet verklaarbaar blijken te zijn.

In dit verband wil ik u nogmaals herinneren aan de - nu langzaam afflauwende kreet "Johnson moordenaar". Zekerlijk is deze kreet, vooral wanneer zij door een hardere definitie van het woord "moordenaar" wordt vergezeld, een kenbaar maken van een mening. De bedoeling daarvan hoeft zeker niet zonder meer als smaad en aantasting van een goede naam te worden gezien. Zij omvat in de eerste plaats een vastleggen van de eigen houding tegenover een ander. Op het ogenblik echter dat men deze leuze gebruikt om daarmee een vorm van anti-

Amerikanisme te ontketenen, hebben wij met iets geheel anders te maken: Jonhson is Amerika niet. Men beroept zich op emoties om daarmee een standpunt door te zetten dat, in deze vorm gepresenteerd, niet meer redelijk is. Het beroep op de emoties vind ik in de studentenwereld, zo wel als in een bureaucratie en bij andere gezagsdragers, steeds weer terug. Men zou daaruit toch ten aanzien van de geestelijke staat, de esoterische mogelijkheden en zelfs ten aanzien van bijgeloof of magisch kunnen iets af moeten kunnen leiden. Want het gebruiken van dergelijke leuzen en praktijken moet toch iets betekenen.

Je kunt nu wel zeggen dat studenten verwaand en eigenwijs zijn - wat meestal waar is -, maar daarmee verklaart men deze wijze van reageren en optreden nog niet. Er moet een reden aan te geven zijn, waardoor duidelijk wordt, waarom alles juist zó en niet anders is. Het magische element van de leuze komt voort uit het feit dat men buiten de algemeen als feiten erkende werkelijkheid en redelijkheid om, iets waar tracht te maken en dit bereiken wil door een intensifiëren van het emotionele element in de mensen. Door de leuze wordt de eigen redelijkheid van de mens sterk aangetast. Hij komt in aanraking met bovenbewuste invloeden - de massareactie - en zal leven, tijd, feiten, vroegere kennis opeens geheel anders gaan waarderen. Men verplaatst de mens in een wereld, die van de normale afwijkt. Magisch gezien is de leuze dan ook te omschrijven als een vervreemdingsformule, die ten doel heeft het magisch gestelde waar te maken. Indien men dit echter wil bereiken, zal men niet alleen moeten doen alsof, en anderen moeten suggereren, maar zal men ook zelf moeten reageren alsof het gestelde geheel en te allen tijde waar is. Men zal met andere woorden in eigen leuzen geheel moeten geloven. Dit vergeet men gelukkig. Daar zowel de gezagsdrager als de student vaak innerlijk twijfels gevoelen ten aanzien van het absoluut waar zijn van het gesuggereerde, en bovendien beide groepen steeds weer plegen te twifelen aan het eigen vermogen de gegeven pretenties waar te maken, schiet de invloed van de leuze steeds weer te kort. Alleen wanneer een leuzen gebruikende groep zichzelf in levensgevaar acht - oorlog bijvoorbeeld - gelooft zij geheel in haar leuzen en is zij ook in staat deze als een emotionele waarheid zonder uitzonderingen aan anderen op te leggen.

Dit neemt niet weg dat men met een juist gebruik van leuzen vaak ongelofelijke dingen kan bereiken. Denk eens aan het feit dat een man als Nasser door het juist gebruiken van leuzen in staat was zich door het volk te laten bejubelen, ondanks het feit dat hij in feite aansprakelijk was voor een grote nederlaag en veel ellende. Hier is sprake van onredelijke elementen in de reactie van de massa, die men zelfs door propaganda alleen niet geheel zal kunnen verklaren. Iets dergelijks kan men alleen verklaren door aan de leuzen een verder gaande waarde toe te kennen, waardoor zij het volk vaak geheel beheersen met uitsluiting van alle redelijkheid en met terzijde stelling van alle gekende feiten.

Men rechtvaardigt vele maatregelen door leuzen als: het bewaren van de arbeidsvrede, het verdedigen van ons gebied, of ons handelsgebied enzovoort. Toch is er vaak geen samenhang tussen de aangenomen of bevolen maatregelen en het gestelde te vinden, zolang men dit redelijk beziet. Eerst wanneer men bereid is een willekeurige en steeds veranderende inhoud te stellen voor de gebruikte leuzen en woorden, hebben zij zin. Maar daarmee zijn zij tot magie geworden, het stellen van een andere werkelijkheid. Het karakter van dergelijke leuzen wordt dan het aanroepen van bepaalde machten waardoor, naar men aanneemt, in samenhang met eigen daden de mogelijkheid gevonden kan worden iets door te zetten wat langs normale weg niet bereikbaar is. Er is mijn inziens dan ook wel degelijk in deze gevallen sprake van een beïnvloeden van alles, zelfs het eigen Ik. Gelukkig heeft men nog niet geleerd dat het waarmaken van dergelijke leuzen magisch afhankelijk is van de aanvaarding zonder voorbehoud, het volledig geloven in hetgeen men met de leuzen impliceert en bereiken wil.

Ook esoterisch kunnen wij verschillende punten in het gebruik van leuzen ontdekken. De student die steeds weer leuzen hanteert, is niet zeker van zichzelf en voelt in zich bepaalde onvolkomenheden. Hij zal dit zich en de wereld niet toe willen geven en zoekt nu een compensatie te vinden in redeneringen die in feite een soort dagdromen zijn. Alles is immers daarin sterk voorwaardelijk gesteld. Deze dagdroom stelt het Ik in meer centrale positie ten aanzien van de maatschappij, waarin men nog geen betekenis heeft in overeenstemming met

eigen behoefte. De droom is in de meeste gevallen direct of indirect gerelieerd met het vakgebied dat men voor zich koos. Door deze droom aan anderen als werkelijkheid op te dringen voelt de student zich op bevredigende wijze in contact met de maatschappij en misschien zelfs met de hogere waarden van het leven. Als de student daarbij innerlijk zeer godsdienstig is, dan geeft het handelen volgens de leuze hem vaak bovendien het gevoel op te treden als verwerkelijker van een goddelijke rechtvaardigheid en ontstaat een soort tevreden zich baden in een goddelijk licht. Dat de benadering der feiten en de actie daarbij niet op concrete mogelijkheden, feiten en rechten berusten, maar voortkomen uit een waanvoorstelling, deert niet, daar het werkelijke doel niet is om iets waarlijk te bereiken, maar eerder een rechtvaardiging te zoeken voor eigen wijze van leven en reageren. Menige student voelt zich wanneer hij bijvoorbeeld een beurs krijgt een soort bedelaar. Om duidelijk te maken dat die beurs, zoals hij pleegt te stellen, zijn recht is en niet een soort aalmoes, moet hij zichzelf en de wereld voortdurend voorhouden dat hij niet slechts recht heeft op de gave, maar bovendien in feite tekort wordt gedaan. Men kan op deze wijze zijn zelfrespect handhaven, zélf's wanneer men voelt of weet dat men in feite tekort schiet door niet naar beste vermogen en met alle krachten van de geboden gelegenheid gebruik te maken.

Dit vertekenen van de werkelijkheid en het ontkennen van eigen falen en verplichtingen treffen wij eveneens vaak aan bij esoterici die volgens een bepaald systeem willen bereiken, maar gemakshalve hun wijze van streven aanpassen aan eigen wezen. Ook zij passen hun redeneringen aan aan de eigen praktijk en zullen, evenals de studenten, daardoor trachten invloed uit te oefenen op de groep waarmee zij gezamenlijk de innerlijke bewustwording zeggen op te bouwen. De overeenkomst met het gedrag van de studenten is treffend. Bij het gezag zien wij soortgelijke reacties. De belangrijkheid van het ik komt niet voort uit de wijze waarop het gezag in zijn geheel bestaat, maar is afhankelijk van de wijze waarop dit gezag via het eigen ik kan worden uitgeoefend. Naarmate de invloed en het gezag waarover met persoonlijk kan beschikken groter worden, is de waardering voor het ik groter. Ook de gezagsdrager die het gevoel heeft ten aanzien van de feiten tekort te schieten, zal daarom de neiging vertonen meer gezag aan zich te trekken dan men hem in feite toestaat en dit gezag harder en met grotere middelen te handhaven, dan gerechtvaardigd is door de achtergronden waaruit het gezag voortkomt. Degene die ontevreden is met zichzelf zal hierbij dus geheel anders reageren en veel "strijdbaarder" zijn dan iemand, die met zich en eigen lot innerlijk vrede heeft. Leuzen en machtsuitoefening, het bepalen van de levens en het lot van anderen, dienen ook hier weer om innerlijk aangevoelde tekorten van de eigen persoon te compenseren.

Een typisch voorbeeld van een dergelijke projectie naar buiten toe kan men vinden in het beleid van vele grote steden. Denk nu niet alleen aan Rotterdam, maar rustig eveneens aan Amsterdam, Den Haag, Antwerpen, Brussel, West-Berlijn. Steeds weer blijken in dergelijke steden grote plannen een voortvloeiende te zijn van de behoefte eigen ik belangrijker te maken. In vele gevallen worden de projecten van deze steden en de wijze waarop zij worden uitgevoerd, niet bepaald door werkelijke noodzaken, maar door een prettige behoefte waardoor men zichzelf voor heden en voor nageslacht de grootheid tracht te geven, die men innerlijk voelt als mens zonder meer to ontberen. Opvallend is hierbij dat zeer vele gezagsdragers zich reeds rechtvaardiging schijnen te geven door het uitoefenen van macht en gezag, zonder de resultaten van hun acties mede in ogenschouw te nemen. Ook hier weer een typisch voorbeeld van de menselijke neiging zichzelf niet te waarderen op grond van hetgeen men weet te zijn, maar op grond van hetgeen men pretendeert te zijn - in casu bijvoorbeeld een stedenbouwer, hervormer. Deze zelfmisleiding komt steeds weer tot uiting in de mislukkingen die het uiteindelijke gevolg zijn van dergelijke bestrevingen.

Zien wij de feiten, dan blijkt dat tendensen hierbij mede een rol spelen. De tendensen van de huidige tijd zijn mijn inziens de oorzaak van een steeds duidelijker zich uiten van de conflicten in geschillen tussen intelligentie en studenten versus gezag. Jammer daarbij is dat degenen die in staat zouden zijn hier duidelijk zich te uiten het gemakkelijker vinden zich aanvaarding te verschaffen door een partij te kiezen. Het is uiteindelijk ook gemakkelijker in deze dagen uiterst rechts of uiterst links te zijn, dan om realistisch te zijn. Zoals het gemakkelijker is om absoluut voor gezag óf anarchie te stemmen, dan om een weg toe te zoeken waarin een ieder redelijk kan leven.

Gezag en studenten kiezen steeds weer - of zij dit beseffen of niet - de eenvoudigste weg, de weg van de minste weerstand. Zij zijn volkomen bereid om een ieder te aanvaarden die hun zienswijze deelt, zij zijn daarnaast volkomen bereid alles aan het uitleven van hun behoefte tot zelfexpressie op te offeren.

Daarom is men nog geen werkelijke vijand van anderen. De politiemans is geen werkelijk vijand van de student, evenmin als het gezag - eerder is hier het tegendeel waar -, zoals de student geen werkelijke vijand van het gezag is. In feite bewondert de student het gezag en hoopt hij, dankzij dit gezag zo dadelijk meer te kunnen betekenen en te verdienen dan zonder dit gezag ooit mogelijk zou zijn. Men is volkomen bereid met de andere partij te spreken en naar een mogelijke overeenkomst te streven. Alleen is men daarbij niet bereid eigen standpunt in discussie te brengen. Men grijpt liever terug naar de leuze, het magische woord, de magische formule, dan toe te geven dat men meer pretendeert dan men kan, of het gevoel te aanvaarden dat men langs deze weg verder niets zal kunnen bereiken. De man van het gezag beroept zich dan, met terzijde schuiving van alle andere argumenten, op de noodzaak de openbare orde te handhaven. Hij doet dit zelfs, wanneer hij het gevoel heeft dat het ook anders zou kunnen, maar dat hij dan eerst toe zou moeten geven dat hij fout is geweest. Zoals de student onmiddellijk met termen als willekeur en terreur schermt, - ook al voelt hij heel wel dat dit niet juist is - omdat een toegeven dat anderen ook gelijk zouden kunnen hebben, terwijl eigen bestrevingen niet zo belangrijk zijn als hij voorgeeft, mede in zou houden dat hij eigen onrijpheid toegeeft en daarmee erkent dat hij heel wat minder betekent dan hij pretendeert.

Mijn inziens zou u uit het voorgaande enkele conclusies kunnen trekken voor uzelf. Zodra wij onze eigen gedragslijn alleen kunnen rechtvaardigen door ons te beroepen op niet volledig redelijk kenbare waarden als de wil Gods, de heiligheid van het gezag, openbare orde, het maatschappelijk en algemeen belang - wat een veel gebruikte doodoener is bij degenen die een onrecht dat zij anderen aandoen, willen verrechtvaardigen en verklaren - geeft u aan dat u onzeker bent en uw houding niet op rationele waarden baseert. U bent dan even onzeker als de student, die zeer wel aanvoelt dat de maatschappij waarin hij nu studeert en waarin hij zich een plaats hoopt te verwerven, morgen reeds geheel anders kan zijn. Hij heeft niet de zekerheid dat zijn jaren van studie en werk ook inderdaad beloond zullen worden met een voor hem bevredigende carrière. Hij weet zelfs niet of hij niet zo dadelijk in een chaos komt te leven waarin al zijn specialistische kennis zonder betekenis zal zijn. Deze angst maakt begrijpelijk dat hij ontvlucht aan de werkelijke feiten. Zoals het begrijpelijk is dat u in uw leven vaak wegvlucht voor de feiten. Er moet daarvoor echter een reden zijn. Die ligt nimmer alleen in de omstandigheden, maar wordt altijd mede bepaald door uw persoonlijkheid. Zoals een student zal moeten toegeven dat zijn gedrag voor een groot deel wordt bepaald door zijn inschatten van eigen belangrijkheid en de wanhopige pogingen dit steeds weer waar te maken.

Indien u onzeker bent, zult u er goed aan doen u niet te veel op toverwoorden te beroepen, maar te trachten redelijk en met eigen middelen eigen pretenties waar te maken. U zult ontdekken dat u dan gelukkiger bent en meer bereikt. U oordeelt vanuit eigen standpunt over alles wat er in de wereld gebeurt. U hecht aan de handelingen van anderen op grond van uw eigen inzichten en volgens de waarde die u in eigen milieu kent, uw zegel van goedkeuring of afkeuring. Maar kunt u wel werkelijk oordelen? Is er niet in vele gevallen sprake van processen die zich in wezen aan uw kenvermogen en begrip onttrekken? Dan is het beter geen partij te kiezen op grond van argumenten, maar zonder oordeel te reageren op grond van de u bekende feiten. Indien studenten schade aan eigendommen van anderen aanrichten, wordt het recht van eigendom daarmee aangetast. Dit is voor iemand die in persoonlijk bezit gelooft, afkeurenswaardig. Maar eerst wanneer mensenlevens worden geofferd, zal men op grond van eigen rechten aan het bestaan mogen stellen: dit maakt het geheel afkeurenswaardig, hiertegen zal ik, zover het mij mogelijk is, iets moeten doen.

Laat u niet te zeer beïnvloeden door vele argumenten waarbij men vooral de underdog verheerlijkt. Dat de negers in opstand komen tegen de omstandigheden waaronder zij moeten leven, is wel aanvaardbaar. Maar voor men tot een beslissing komt, zal men toch wel goed doen zich af te vragen wat het alternatief is voor deze toestand onder de huidige omstandigheden.

Kiezen voor de onderdrukte neger is mooi. Maar men zal zich ook moeten afvragen wat de blanke maatschappij zal moeten offeren, om enigszins aan de eisen van de negers tegemoet te kunnen komen. Dan pas heeft men een inzicht in de werkelijke verhoudingen en kan men eigen houding juist bepalen. Overigens speelt de wederkerige angst en de behoefte tot zelfbevestiging van vele groepen bij de conflicten in de USA ook een rol. U zult dit in de komende tijd zeker kunnen bemerken. In vele gevallen zullen blanken negers doden, en niet omdat dezen nu werkelijk gevaarlijk zijn, maar alleen om eigen meerwaardigheid nog eens hierdoor te bevestigen. Zoals de negers alles zullen vernielen om duidelijk te maken dat zij mee tellen zonder zich af te vragen in hoeverre daarmee enig zinnig doel kan worden gediend. Dat negers plunderen, is begrijpelijk, zij zijn meestal arm en willen ook graag bezit vormen. Indien men naar een verklaring zoekt van het feit dat de negers in vele gevallen ook hun rasgenoten schaden, verwonden, doden, zo zal men mijn inziens ontdekken dat de basis van dit alles een minderwaardigheidsgevoel is dat alleen gesublimeerd kan worden door een uitbarsting van geweld, gerechtvaardigd door toverwoorden als black power, burgerrecht enzovoort. Want zoals elke Amerikaan, beroept ook de neger zich graag op rechten, die hij aan de grondwet ontleent. In de praktijk blijkt echter dat die rechten alleen bestaan waar de openbaarheid kan controleren dat zij worden toegepast. Dit betekent dat deze rechten vaak niet geëerbiedigd worden in bijvoorbeeld de beslotenheid van een politiebureau of in een landstreek waarin weinig publiciteit en afkeuring kan worden verwacht wanneer men dergelijke rechten eenvoudig ter zijde legt.

Werk zelf niet te veel met slagzinnen. Studenten en politieoptreden geven daartoe vaak aanleiding. Maar er is hierbij niet alleen maar sprake van machtsmisbruik of het vreemde optreden van de jeugd. Men kan hier alleen de werkelijkheid achterhalen wanneer men uitgaat van het feit dat bij verschillende maatschappelijke groepen een ontvluchten aan de werkelijkheid van het leven in verschillende richtingen plaats vindt, waardoor de strijdigheden geboren worden waarbij eenieder meent volgens recht en billijkheid te handelen. Wij moeten de werkelijkheid zoeken. Alleen wanneer wij niet oordelen, maar de werkelijkheid zoeken te beseffen, kunnen wij bijdragen tot een juister en dichter bij de werkelijkheid te leven van anderen. Ten laatste dit: wanneer u in toenemende mate in een bepaalde richting wordt beïnvloed, onverschillig door wie, moet u zich realiseren hoe vaak bepaalde slagzinnen worden gebruikt. Vraag u af of deze leuzen, waarom alles schijnt te draaien, juist zijn. In Nederland heeft men enkele jaren terug een geruchtmakende kwestie gehad over de leuze "80 gulden schoon". U bent dit al weer vergeten. Maar het ging hier over een werkmans die, naar men voorgaf, 80 gulden schoon verdiende. Later bleek dat deze leuze ten onrechte was gebruikt, daar de man in kwestie bijna twee maal zoveel verdiende waarmee de vele argumenten die men had gebruikt op grond van deze leuze opeens hun waarde verloren. De reportage maakte echter juist zoveel indruk door deze pakkende leuze.

Overal waar u een rijkelijk gebruik van slagzinnen ontmoet, is het tijd u af te vragen, in hoeverre dit juist is en eventueel wat er achter de leuze verborgen is. Want meestal betekenen deze woorden in feite iets anders dan u meent. Hierdoor krijgt u een vals beeld. Stel bijvoorbeeld de slagzin: "ons product is altijd beter en goedkoper". Op zich denkt de mens dat dit wel eens waar zou kunnen zijn, maar hij vraagt zich vaak niet af wat er verder aan vast zit. De zin heeft eerst betekenis wanneer ook wordt gezegd: goedkoper dan wat en beter dan wat. Zo immers kan dit betekenen dat het product beter is dan het allerslechtste en iets goedkoper dan het allerduurste op dit gebied. Ook wanneer u komt tot dergelijke niet gedefinieerde verklaringen ten aanzien van eigen leven, denken en handelen, als bijvoorbeeld karma en bepaalde esoterische vaagheden, zou u zich eens af moeten vragen, wat daarmee nu werkelijk wordt bedoeld. U zult verbaasd zijn wanneer u ziet hoe vaak u uzelf verklaart of rechtvaardigt met een slagzin. Wanneer u uzelf betrapt op het gebruik van dergelijke slagzinnen, vraag uzelf dan eens af wat u daarmee nu feitelijk bedoelt te zeggen. U zult uzelf beter leren kennen.

Ik hoop met dit onderwerp te hebben bijgedragen tot een juister begrip voor alles, wat zich op de wereld nu afspeelt, niet slechts tussen studenten en overheid, maar op elk terrein in de samenleving en zelfs het geestelijk leven van vele mensen. Op- en aanmerkingen zijn nu welkom.

Vraag: Ligt de oorzaak niet eerder bij elementen die onze westelijke vrijheid willen ondermijnen en, nu de arbeiders bewuster beginnen te worden, de jongeren en studenten trachten voor hun wagentje te spannen?

Antwoord: Indien u gelijk hebt, hoe komt het dan dat ook de studenten in bijvoorbeeld Polen in opstand zijn? Bovendien zijn er eveneens studentenrelletjes geweest aan de universiteit van Moskou, was er opstandigheid bij studenten in Roemenië, Hongarije, speelden studenten een belangrijke rol bij de zogenaamde revolutie der intelligentie in Tsjechoslowakije enzovoort.

Vraag: Maar er zijn toch beroepsopruiers, die men voor studenten houdt, omdat zij even vies gekleed zijn

Antwoord: Mag ik even. Uw argument wordt nu toch wel wat eigenaardig. U begint met andere woorden te stellen dat een student dus vies gekleed is? Dat is onjuist. Wat bewijsbaar is, zelfs indien een student wel andere opvattingen zal hebben omtrent mode dan bijvoorbeeld u, meen ik toch uitdrukkelijk te mogen ontkennen dat een student noodzakelijkerwijze vies is. U wilt het argument naar voren brengen dat het de linkse machten zijn, die voor dit alles aansprakelijk zijn. Deze stelling is op sommige punten inderdaad verdedigbaar. Algemeen gesteld, zoals u dit doet, is het echter niet meer dan een leuze. Is het u wel eens opgevallen dat door velen alles wat niet past in hun wat behoudzuchtige opvattingen van een juiste westerse structuur, onmiddellijk communistisch wordt genoemd? Zelfs van King werd gezegd dat hij communist was of tenminste een fellow-traveller, zoals men beweert dat het verzet tegen de oorlog in Vietnam geheel door communisten wordt geleid enzovoort. Het feit dat de demonstraties zich in de eerste plaats tegen de USA richten, geeft aan dergelijke leuzen enige waarschijnlijkheid. Daarbij roemt men dan al het goede wat de USA Europa heeft gegeven en vergeet men liever dat de plaats die deze USA is gaan innemen en het gezag dat zij, economisch en anderszins in vele landen uitoefent, voor vooral jongeren lang niet altijd aanvaardbaar is, terwijl de jeugd zich met dankbaarheid ten aanzien van het verleden niet bezig pleegt te houden.

Voor vele jonge Europeanen is Uncle Sam een gevreesd en gehaat vader-imago geworden. Openlijk zal men niet toegeven dat men de te veel ingrijpende vader een loer wil draaien maar in feite verklaart de Amerikaanse invloed in Europa veel van het bij jongeren steeds toenemende anti-americanisme. Een goed voorbeeld is hierbij de jeugd in een ander deel van de wereld, namelijk Japan. Hier is de invloed van de USA zo sterk geworden dat zij op de economische, politieke en maatschappelijke structuur een - ook voor u merkbaar - stempel is gaan drukken. Het is duidelijk dat de jongere Japanner, zelfs wanneer hij bereid is te erkennen dat de Amerikanen veel goeds hebben gebracht, toch deze overheersende invloed, die hem bepaalde dingen tegen zijn eigen filosofische en culturele achtergronden in tracht op te leggen, haat. Het is logisch dat de tegenstanders van de USA van dit effect gebruik maken. Maar daarmee is het geheel nog niet opeens een communistische samenzwering geworden. In vele gevallen blijken de linkse groepen de studenten niet op te ruien om bepaalde acties te beginnen, maar zijn zij er als de kippen bij om daaraan hun eigen stempel op te drukken waar dit kan.

Er is geen enkel bewijs te beweren dat studenten meer door communistische geheime diensten worden beïnvloed dan door de Amerikaanse diensten. Men kan althans zeker aantonen dat heel wat meer bewezen omkoppingen en financieringen in de studentenwereld middels de CIA plaats vonden, dan bewijsbaar invloed werd uitgeoefend door communistische, Russische of Chinese groepen. Ten laatste: indien de communisten verantwoordelijk zouden zijn voor de oproerigheid bij de studenten, zou zeker niet in hun eigen gebied de oproerigheid van de studenten onder veel moeilijker omstandigheden even groot zijn als overal.

Reactie: Maar daar wordt zoiets onmiddellijk neergeslagen.

Spreker: In Holland soms niet? Ik herinner mij een "ban-de-bom" demonstratie in het stadion. De demonstranten werden betrekkelijk zachtzinnig van het middenveld verdreven. Zij moesten echter een soort tunnel passeren, die het publiek niet kon zien. Hier hadden zich lange rijen agenten met gummiknuppels en wapenstokken opgesteld die de demonstranten spitsroeden lieten lopen. Zo zacht en liefdevol lost men zelfs in het goede Nederland dergelijke problemen op. Bovendien beseft u kennelijk te weinig dat de Oostblokstaten en zeker Rusland, nimmer een werkelijke democratie hebben gekend, maar altijd een vaderlijke ordening van bovenaf hebben

ondergaan. Dit bepaalt een geheel andere aanvaarding en beleving van verzet tegen de overheid in dergelijke landen. Ordening, onderwerping aan de heersende orde, is daar logisch. Eenieder beseft er wat de gevolgen zijn van een verzet tegen die orde. Toch komt het voor! Wat dit betekent, zal men in landen als Nederland, waarin althans openlijk de vrije meningsuiting een heilig goed is, niet kunnen beseffen. Waarmede ik maar duidelijk wil stellen dat gelijksoortige gebeurtenissen en de reacties daarop vanuit de overheid alleen feitelijk, maar nimmer ideëel vergelijkbaar zijn.

Vraag: Maar de kwestie bij de Telegraaf dan?

Antwoord: Dit waren geen studenten, maar merendeels bouwvakkers. Dit was geen afzonderlijke demonstratie tegen het gezag, maar het uitvloeisel van een onjuist optreden der overheid op de dag daarvoor. Wanneer bij de demonstratie van de bouwvakkers op de Dam niet door de politie was ingeslagen op de mensen, met als gevolg een strijd waarbij door stenen een agent werd gewond en door de politie een bouwvakker ernstig werd gewond, was de omvang van de onrust nimmer zo groot geworden. U verwacht hier oorzaken en gevolgen. U gaat uit van een handhaving van het gezag ten koste van alles, ik stel echter dat dit de oorzaak is voor onnodig geweld, vernielingen enzovoort, wanneer de wijze van ingrijpen te boven gaat aan het noodzakelijk minimum van handhaving van de orde. Ik herinner u er verder aan dat de werkelijke oorzaak was gelegen in het zonder verder overleg door vakbondsfunctionarissen genomen besluit, niet aangesloten extra te belasten bij inning van vakantiegelden en zo een groter lidmaatschap af te dwingen.

Ten slotte: het is niet mijn bedoeling, u een bepaalde zienswijze op te dringen. U bent geheel vrij uw eigen zienswijze te hebben. Aan dit alles is nu eenmaal meer verbonden dan in korte tijd kan worden uiteengezet. Wel wil ik opmerken dat de reactie vanuit de zaal reeds duidelijk maakt, hoe éézijdig en emotioneel de reactie op de feiten veelal is. Men zoekt niet de oorzaken te kennen, maar veroordeelt eenvoudig een partij op grond van voor het ik onaanvaardbare gevolgen. Om echter in de toekomst fouten te voorkomen zult u moeten zoeken naar de werkelijke oorzaken. En dezen liggen al te vaak in de onzekerheden van uw maatschappij die door de schijnbare of werkelijke willekeur van een op zich goedmenend gezag, vaak tot in het onredelijke, worden vergroot. Vergeet niet dat het bouwvakkersoproer te Amsterdam, ofschoon daaraan vele niet bouwvakkers deel namen om velerlei redenen, tot stand kwam door het onjuiste optreden van een vakvereniging en de even onjuiste reactie van een gezag dat geen uitingen van ontevredenheid in de binnenstad wenste te dulden.

Veel van het studentengeweld in deze dagen komt volgens mij eveneens voort uit bureaucratisch optreden van instanties en een niet juist optreden van de overheid, die gezag boven zelfs recht schijnt te willen stellen. Juist daarom stel ik dat men alle factoren moet bezien en niet zonder meer de schuld aan een bepaalde groep of partij moet toeschuiven. Volgers mij is in de meeste gevallen het gezag zelfs grotendeels aansprakelijk, omdat het zich van zijn werkelijke functie niet meer bewust is: het handhaven van een zo gering mogelijke orde waarin voor allen zonder uitzondering een zo groot mogelijke vrijheid denkbaar blijft. De overheid maakt volgens mij steeds meer de fout zichzelf en het gezag in absolute termen te beschouwen, zonder te beseffen dat alleen in dienstbaarheid aan het geheel van de gemeenschap, inclusief tegenstanders, zij haar recht van bestaan vindt. Ieder van u heeft een eigen visie en standpunt, maar zo u de feiten wilt kunnen begrijpen, zult u ook in uzelf en bij anderen moeten letten op leuzen, op alle feiten en werkingen. U zult begrip moeten hebben voor het magische element in geweld dat vaak blijkt uit te gaan van schijnbaar onbelangrijke leuzen, standpunten en maatregelen.

Wie beseft dat de kosmische tendensen weliswaar de uitingen grotendeels bepalen, maar dat in zich onbelangrijke oorzaken voor geweld en onrecht gemakkelijk kunnen worden opgeheven, zal iets kunnen doen in de strijd tussen het gezag en bijvoorbeeld de studenten, de strijd ook die schijnt te bestaan tussen de menselijkheid en het zogenaamde algemeen belang. Dan zal men ook voor zich een keuze kunnen maken tussen begrippen als welvaart, vrede op de wereld en dergelijk en het volgens mij toch veel belangrijker geluk van de mens en de mensheid. Ik dank u voor uw aandacht. Goedenavond.

TRANSFORMATIE (ESOTERIE)

Goedenavond, vrienden.

Wanneer in de lente de bloesem komt, springen eerst de knoppen. Wanneer in de mens een nieuw besef ontstaat, lijkt het hem of het oude vernietigd wordt. Wanneer de vlinder uit de rups voortkomt, heeft de rups zich eerst ingesponnen. Lang wacht zij geheel geïsoleerd van het leven en is zij als dood. Maar hoe wonderlijk is de transformatie wanneer zij als een vliegende bloem uiteindelijk door de lachende hemel van bloem tot bloesem kan gaan.

Zo is het met de mens. Wanneer in hem langzaam maar zeker begrippen tot rijping zijn gekomen, is er een periode van rust, van geïsoleerd zijn. Iets nieuws kan hij dan niet meer aanvaarden. Het geestelijk voedsel dat hij lange tijd zo ruimschoots tot zich nam, lijkt hem opeens onbelangrijk. Het lijkt soms zelfs of hierop een geestelijk dood volgt. Maar hoe wonderlijk schoon is vaak na deze periode van vernieuwing de geest van iemand, die zich een nieuwe wereld, een nieuwe vreugde en een nieuw besef heeft gevonden. Alles wat de mens in zichzelf zoekt te bereiken, brengt hem tot wat hij ziet als een ondergang of vernietiging, dan wel een schijnbaar doellose sluimering die een dood nabij komt. Wie een nieuwe wereld wil beleven, zal immers eerst moeten leren de oude wereld af te werpen. Wie een nieuwe mens wil worden, zal eerst moeten leren de oude mens achter te laten.

In de menselijke denkwijze binnen de esoterie, maar ook binnen de praktijk van het leven blijkt de mens zelden in staat dit te beseffen. Hij ziet hoe de knoppen zwellen en roept uit: zie hoe schoon mijn wereld groeit! Dan ontstaan de eerste scheuringen in de dekbladen onder invloed van een witte straling, onder het licht van een geestelijke zon of een gouden licht dat voor een ogenblik het menselijke zijn bestraalt. Dan roept hij uit: "Hoe verschrikkelijk, het was alles zo schoon en nu gaat het te niet. Ik zie immers reeds hoe er een spijlzwam is gekomen die alles ten onder zal richten?"

De mens beseft immers niet waarlijk dat ook hier bloesem alleen voort kan komen door het scheuren van het schutblad dat zolang de komende bloesem veilig heeft verborgen. Toch speelt zich in ons een soortgelijk proces af. Wij hebben in onszelf de kracht van de bloesem, een bloem, die kan ontluiken. Naar buiten toe worden wij echter door een zware schil, een zware afscherming tegen te harde invloeden van buitenaf behoed. Want wij kunnen alleen werkelijk tot geestelijke bloei komen, wanneer de omstandigheden daarvoor gunstig zijn.

Maar welke mens beseft dit? Men denkt dat het zo hoort: in ons ergens een begin van bloei en licht, maar dan ook naar buiten toe een sterk isolement, een afzondering, die de innerlijke waarden scheidt van de werkelijke wereld en ons zo innerlijk onaantastbaar schijnt te maken. Niets vreest de mens meer dan kwetsbaar te zijn. En toch! Kwetsbaarheid is altijd weer het begin van een verdere ontwikkeling. Zeker, het jonge groen kan meer verdragen dan de bloesem. Maar zo een boom alleen gehuld staat in een waas van jong groen en niet bloeit, hoe zal zij ooit vruchten dragen? Wanneer een mens zich hult in de schone denkbeelden van zijn tijd, in de modieuze begrippen die hem zijn bijgebracht, maar daarbij vreest zichzelf prijs te geven aan de wereld, dan zal ook hij geen vruchten kunnen dragen. Kwetsbaar zijn is angstig. Misschien dat een denkende bloesem in deze dagen sidderend wacht op een mogelijke nachtvorst die haar zou doen zwart worden en verdorren. Maar zonder de bloesem geen vruchten!

Wij mensen, wij geesten, zien steeds weer rond ons het gevaar van een wereld die ons toch niet zal begrijpen. Wij zien rond ons het raadsel van een god die schijnbaar vol tegenspraken is. Wij

durven het niet aan. Wij verdrogen liever in de knop dan ons weerloos over te geven aan een grotere wereld.

En nu spreekt men van esoterie. Esoterie is een wandeltocht in de onbegrepen werelden die je zelf bent, maar ook de nog niet geheel besepte aanvaarding van een heelal dat je reeds ondergaat. Men spreekt van rechten en rechtvaardigheid in menselijke zin en men beschermt zich daarmee misschien volgens eigen besef tegen een eeuwig recht dat men in zichzelf wel kent, aanvoelt, maar weigert voor zichzelf te beleven en waar te maken.

Hij die waarlijk wil leven moet bereid zijn om te sterven en dan niet alleen symbolisch maar werkelijk. Hij moet bereid zijn alles achter zich te laten. Ik herinner mij dat in de Christelijke geschriften iemand aan uw Meester vraagt: wat moet ik doen om uw leerling te worden? De Meester antwoordt dan: laat alles achter u, uw bezit, vrouw, kinderen, vader en moeder en volg mij. De mens van heden, zelfs indien hij Christen is, leest dit en bewondert misschien de uitspraak, maar vraagt zich tevens af, hoe je dit nu zou kunnen doen. Men zegt zichzelf: dit zou niet goed, niet juist zijn. Ik kan mijn bezit niet weggeven. Dat zou onrechtvaardig zijn tegenover degenen, die van mijn bezit afhankelijk zijn. Ik kan toch geen vader en moeder achterlaten, geen vrouw en kinderen in de steek laten? Want de mensen denken over deze uitspraak op zeer realistische wijze. Maar wat doe je dan anders wanneer je sterft? Hij die sterft, laat alle dingen achter. Je kunt niets mee nemen. Er blijven misschien banden bestaan, vage banden die alleen in het nieuwe bestaan weer waarde zouden kunnen krijgen, maar die je niet zonder meer op oude voet kunt blijven handhaven. Uw Meester zegt: hij die mij wil volgen, moet kunnen sterven om zo te leren leven.

Dit geldt zeer zeker ook voor een ieder die in zichzelf de geestelijke wijsheid hoopt te vinden die, naast het licht van de wereld, ook besef wil kweken voor de goddelijke wereld die rond hem ligt. En wannéér ik daarover spreek, vraagt men mij altijd weer: Hoe is dit dan?

Wanneer ik spreek tijdens een discussie - anders dan op deze avond - over esoterie, dan vraagt men mij steeds weer: hoe is het wanneer je in een andere wereld leeft wanneer je alles hebt achtergelaten? Hoe wordt het dan? Och, arme rupsen, die aan de vlinder vragen wat het is om te vliegen op de wind. Arme nijvere bladsnoeiers en -vreter, die zich afvragen wat het is om rond te gaan, vrij in de luchten en ten hoogste een enkele maal wat nectar te drinken uit een pas ontloken bloemkelk. Hoe kunnen zij dit beseffen?

Dit is de grote moeilijkheid van alle esoterie, alle geestelijke bewustwording, maar ook bij alles, wat je daarover wilt zeggen. Ik weet hoezeer u vaak geheel gegrepen wordt door de dingen die worden gezegd, al bent u het er niet altijd mee eens. U reageert vanuit uw wereld en fluistert: "Misschien? Maar dit is wel juist?" Maar is misschien dat wat voor u niet juist is, in een andere wereld wel goed? Is het blad dat voor de rups gelijktijdig voeding, aardbodem en leven betekent, voor de vlinder misschien alleen een schaduw die wat wiegelt op de wind? Hoe kan de rups dit alles begrijpen?

Het is zo eenvoudig om de mens te zeggen: zo is het in het leven. Maar wat antwoordt die mens daarop? Hij zegt dat hij het niet zo kan zien dat hij dit niet kan begrijpen. En dan moeten wij, vanuit onze wereld, beseffen dat dit logisch is, omdat de mens immers nog niet tot de vrijheid en grootheid van onze wereld ontwaakt is. Wij kunnen grote geestelijke waarheden openbaren. Maar wij weten dat zij niet verstaan worden. Wie van u wil een komkommer vertellen wat de vreugde is van een takshond wanneer deze jagen mag? Dat kunt u niet. De takshond heeft gelijk wanneer hij de jacht als deel van zijn bestaan, als een grote vreugde ziet. Maar de komkommer zegt: "Hij lijkt op mij. Dan moet hij zich stil willen koesteren in de zon tot hij groener en rijper wordt....."

Dat is de moeilijkheid. Ik kan u vertellen dat het leven voor ons anders is, maar ik kan u niet duidelijk maken, hóe het is. Ik kan u vertellen dat u sterven moet om werkelijk te leren leven dat u moet leren alles achter te laten om werkelijk in een nieuwe wereld te kunnen beseffen en bezitten. Maar ik kan u niet vertellen hoe dat andere is.

Er was eens een held die beroemd was om zijn trouw aan zijn meester en de moed waarmee hij zelfs bij nacht de meest spookachtige streken doorreisde. Deze nu kreeg een zending. Hij moest gaan naar een land over de zee dat hij niet kende en daar niet slechts een rol perkament overhandigen, maar ook dingen doen die tegen de gewoonten van zijn land streden. Daarop sprak de held: "Heer, ik ken die andere wereld niet. Geef mij daarom de preciese regels waaraan ik mij kan houden, zodat ik weet hoe ik alles moet doen". Maar zijn meester sprak: "Het is onmogelijk te doen zoals gij vraagt. Ik weet immers niet hoe alles zal zijn daar? Ik weet slechts wat noodzakelijk is." Daarop was de held geen held meer. Hij ging, omdat zijn eer dit vergde, maar was reeds verslagen voor hij zijn reisdoel bereikt had, omdat hij meende dat het hem onmogelijk zou zijn te leven zonder wetten, vaste voorbeelden, vaste verhoudingen en weten omtrent het land waarin hij zou moeten werken.

Velen van ons achten zich helden, zolang zij kunnen reageren in een hen bekende wereld. Zij zijn niet bang voor de hoogste filosofische concepten en vrezen niet zich te zullen verliezen in de beschouwing van de meest zonderlinge en bovennatuurlijke zaken. Zij kennen geen angst voor God en godsdienst of voor menselijke problemen. Zij menen de regels te kennen en de voorschriften altijd te kunnen volgen op dezelfde wijze, zo zeker zijnde van hun resultaten. In wezen acht men zichzelf steeds weer door de wetten die men aanvaardt, ontslagen van alle persoonlijke verantwoordelijkheden. Men weet dat zo handelen betekent dat men goed is dat men zijn eer bewaart. Maar in een vreemde wereld durft men niet gaan. De menselijke wetten zijn belangrijker dan de werkelijkheid van de nieuwe wereld en zelfs wanneer men een nieuwe wereld zal moeten aanvaarden, zijn alle wetten, door de geest of anderszins daarvoor gegeven, welkom. Dan durft men de wereld wel aan. Maar een geestelijke wereld, waarin men zelf de regels zal moeten ontdekken en bepalen, die vreest men.

Het is begrijpelijk. Zoeken wij allen niet naar zekerheid? Wij willen zeker zijn van ons slagen. En zelfs indien wij niet slagen, maar te werk gaan volgens de regels, voelen wij ons tevreden, omdat wij tenminste getracht hebben te slagen.

Maar wanneer er geen regels meer zijn, wanneer wij niet meer kunnen zeggen hoe god de regels stelt, of de mens de regels stelt, zijn wij zelf voor alles aansprakelijk en voelen wij ons verloren. Een dergelijke wereld staat verder van ons verwijderd dan de wereld van de rups die zich afvraagt wat het is om vlinder te zijn. Dan gevoelen wij ons geïsoleerd en spinnen wij ons in als een rups die meent dat zijn slaap een sterven volgens de aloude regels zal zijn. Maar wanneer men zo reageert, verliest men dan niet uit het oog dat de werkelijkheid van alle geestelijke bewustwording mede omvat het bereiken van een besef omtrent hetgeen voor jou - en vaak alleen voor jou - de regels zijn? Wanneer voor alle mensen alle wetten gelijk zijn en alle mogelijkheden gelijk zijn, zal ook de hemelse zaligheid een massaproduct zijn. Maar als eeuwigheid betekent dat God in onszelf op bijzondere wijze bestaat, hebben de dingen van eeuwigheid en leven eerst werkelijke waarde.

Wij zijn een levend universum, een boom, waaraan elk blad en elke bloesem weliswaar aan bepaalde regels van zijn moet beantwoorden door zijn wezen, maar in zijn bewegen en eigen leven vrij is zich op eigen wijze te bewegen, zonder daarbij te zijn zoals alle andere bladeren. Zoals elke bloesem weer anders is, anders reageert, op andere wijze misschien tot vruchtzetting komt, terwijl toch alle delen voortdurend en krachtens hun bestaan zelf moeten beantwoorden aan de wetten van leven, die het bestaan van de boom vormt. Zo is het met de delen van ons wezen in ons, zo zijn wij in het Al.

Esoterisch bezien of anderszins zal dit beeld voor ons waar zijn. De wetten die van belang zijn voor ons, zijn de wetten die wij innerlijk erkennen, de wetten, die voor óns gelden. Al het andere is vastgelegd in ons wezen. De wetten die wij afzonderlijk kunnen zoeken en erkennen zijn eigen aan ons en niet gelijk aan de wetten van alle anderen. Zelfs de levende kracht die wij zoeken, is niet voor ons gelijk aan de kracht, zoals zij in alle anderen bestaat, maar juist déze kracht, zoals zij in ons bestaat en in ons werkt.

Er zijn geen regels. Juist dit feit maakt het nog moeilijker de innerlijke waarheid dan zo maar te aanvaarden. Daarom zijn wij steeds weer bang om onze eigen innerlijke waarheid te aanvaarden, terwijl wij niet aarzelen de meest wonderbaarlijke toren van veronderstellingen ons eigen te maken, zolang zij aan regels gebonden heet te zijn. Men vreest niet voor stellingen, die de mens zeggen, hoever hij precies van God verwijderd is, en langs welke schijven hij misschien toch het oor van die God kan bereiken. Hij vreest wel de God die zonder meer in hem leeft. Wij zullen moeten leren de krachten van ons bestaan te putten uit de Kracht, zoals zij in ons aanwezig is.

Dit, vrienden, zijn denkbeelden, meer niet. Wanneer ik denk aan mensen, kan ik niet denken aan massa's. Ik moet speken tot 30 à 40 mensen, terwijl ik slechts tot een enkele mens werkelijk hoop te kunnen spreken - en misschien begrijpen wij elkander dan nog niet. Ik meen dat God tot elk van ons afzonderlijk zal spreken, niet tot de gehele massa, juist omdat wij onszelf zijn en niet anders. Wij overschatten en onderschatten onszelf gelijktijdig. Laat ons beginnen te erkennen dat wij niets weten, maar dat wij zelf de regels moeten stellen waardoor wij zullen leren.

Goedenavond.

d.d. 19 april 1963